

Prusicka-Kołcon, Ewa

Wyniki badań tzw. gródka stożkowatego w Gozdowie, stan. 1, pow. Hrubieszów

Archeologia Polski Środkowowschodniej 4, 191-196

1999

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EWA PRUSICKA-KOŁCON

WYNIKI BADAŃ TZW. GRÓDKA STOŻKOWATEGO W GOZDOWIE, STAN. 1, POW. HRUBIESZÓW

W lipcu 1998 r. zostały przeprowadzone pierwsze badania wykopaliskowe na stan. 1 w Gozdowie, gm. Werbkowice, których celem było poznanie charakteru i chronologii stanowiska, odsłonięcie ewentualnej zabudowy i określenie stratygrafii grodziska. W czasie prac badawczych zrealizowano 6 wykopów o łącznej powierzchni ok. 2 arów (ryc. 1)

Stanowisko położone jest na terenie Kotliny Hrubieszowskiej, w odległości ok. 400 m na północ od zwartej zabudowy wsi Gozdów, na lessowym cyplu w obrębie terasy dennej Huczwy. Grodzisko zlokalizowane jest w południowej partii meandrowego cypla, w miejscu przypuszczalnie naturalnie odciętych od pozostałej części tego cypla, tworzącym wyniesienie o wymiarach 38 x 58 m i wysokości ekspozycji dochodzącej do 5 m. Pozostała część stanowiska, zwana „Miasteczko”, ciągnie się w kierunku północnym cypla na powierzchni ok. 4 ha i jest to teren zasiedlonych pozostałości osiedli, jak wynika z analizy materiałów zebranych na powierzchni, już w pradziejach, a głównie w okresie średniowiecza i w czasach nowożytnych.

Prace wykopaliskowe objęły jedynie teren gródka. Badania finansował Regionalny Ośrodek Studiów i Ochrony Środowiska Kulturowego w Lublinie oraz Generalny Konserwator Zabytków.

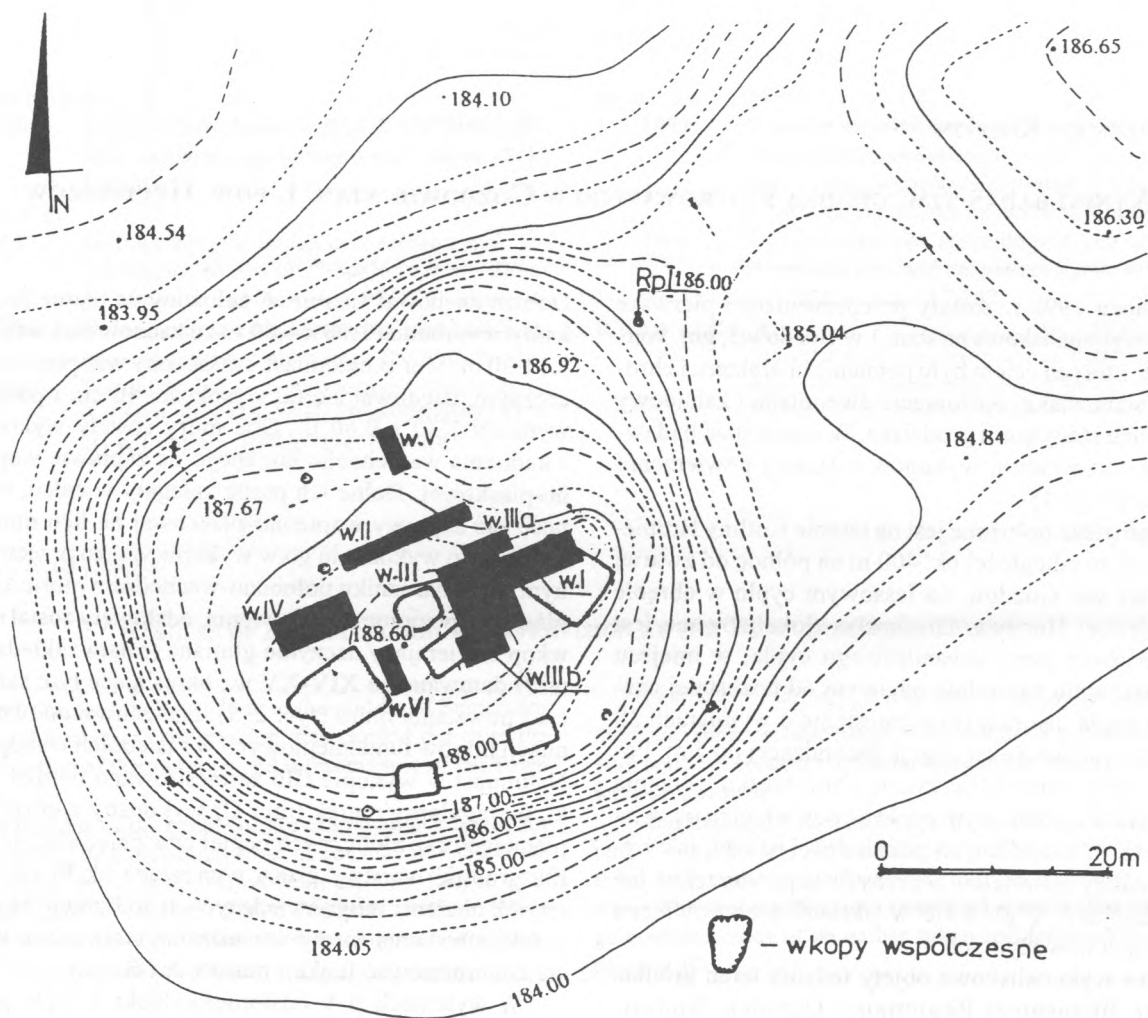
W wyniku badań udało się ustalić, że najstarsze ślady osadnictwa sięgają tu środkowego neolitu. Z tego okresu pochodzi grób zachowany szczątkowo, na skutek współczesnych wkopów gospodarczych (grób 1), na podstawie wyposażenia i formy ułożenia zmarłego, reprezentujący kulturę wołyńsko-lubelskiej ceramiki malowanej. Jak wynika z analizy antropologicznej wykonanej przez dr hab. Wandę Kozak-Zychman, był to przypuszczalnie grób kobiety, w wieku 30-40 lat, wzrostu na ok. 150cm. Identyczną przynależność kulturową posiadały dwie jamy gospodarcze odsłonięte w wykopach I i III (obiekty 1 i 2), w których zarejestrowano fragmenty ceramiki, wyroby krzemienne i kościane. Zabytki, w większości reprezentujące tę kulturę, występowały także wśród materiałów średniowiecznych i nowożytnych w wypełniskach wykopów: I, II, IV i V. Najprawdopodobniej są to ślady obiektów zniszczonych na skutek późniejszych działań na stanowisku w okresie średniowiecza oraz w czasach nowożytnych i współczesnych.

W wykopach I i IIIa wystąpiły dwa mury fundamentowe określone jako mur A i B. Usytuowane były równolegle w odległości 2,20 m, na osi wschód-zachód.

Dobrze zachował się mur A założony na planie prostokąta o wymiarach 1,00 x 1,60 m i o zachowanej wysokości 1.30 m. Mur B natomiast, zniszczony wkopem współczesnym, zachował się do wysokości 40 cm i posiadał wymiary 1,30 x 0,80 m. Oba mury zostały wykonane z kamienia wapiennego łamanego na zaprawie wapienno-piaskowej. Dolne ich partie zalegały w calcu, obecność zaś zaprawy wapienno-piaskowej na licu muru A świadczy o wykonaniu go w wykopie wąsko przestrzennym. Przy narożniku północno-wschodnim muru A, poniżej jego poziomu posadowienia, odsłonięty został mały wkop zawierający naczynie gliniane (ofiara zakładzinowa?) datowane na XIV-XV w., określające tym samym czas powstania muru (ryc. 2: 1). Nie zauważono kontynuacji murów fundamentowych w sąsiednich wykopach. Natomiast w wykopie IIIb zarejestrowano bardzo płytki, nieregularny murek (mur C) wykonany z gruzu wapiennego oraz nielicznych cegieł tzw. palcówek. Jednolita grubość warstwy gruzu wynosząca ok. 30 cm oraz sposób ułożenia mogą świadczyć o jego funkcji jako posadzki albo innej formy utwardzania terenu. Nie udało się zinterpretować funkcji murów A i B.

W wykopach II-V odsłonięto obiekt 3. Są to pozostałości budynku mieszkalnego. Zarejestrowano go na długości 19-20 m w postaci poziomo ułożonej warstwy użytkowej o miąższości 1,80 m i położonego nad nią nieckowatego zasypiska. Obiekt założony został bezpośrednio w calcu, a największa głębokość w jego obrębie wynosiła 3,80 m poniżej poziomu gruntu. Dolne partie tworzyły warstwy zastoiskowe i namulania w postaci niebieskawych ilów i ciemnostalowej barwy glinki lessowej, zapewne efekt podmakania terenu. Pierwotny poziom użytkowy to ciemnobrunatna, nasiąknięta wodą gleba, w której wystąpiła warstwa dobrze zachowanego drewna w postaci zaciosanych belek, desek i kołków. W poziomie tym wystąpiły zabytki ceramiczne, fragmenty kafli, drut i żelazne gwoździe kute oraz liczne wyroby ze skóry. Wyższy poziom z dużym nasyceniem węgla drzewnych świadczy o pożarze budynku. Powyżej tego poziomu położona była cienka warstwa namuleń a następnie zasypisko o miąższości ok. 2 m sięgające współczesnego humusu.

Na podstawie dotychczasowych wyników badań udało się jedynie ustalić przebieg trzech ścian budynku. Nie uchwycono narożników, ani czwartej ściany, niemożliwe więc było określenie jego wielkości i kształtu. Zapewne był to obiekt podpiwniczony. Trudno także usta-

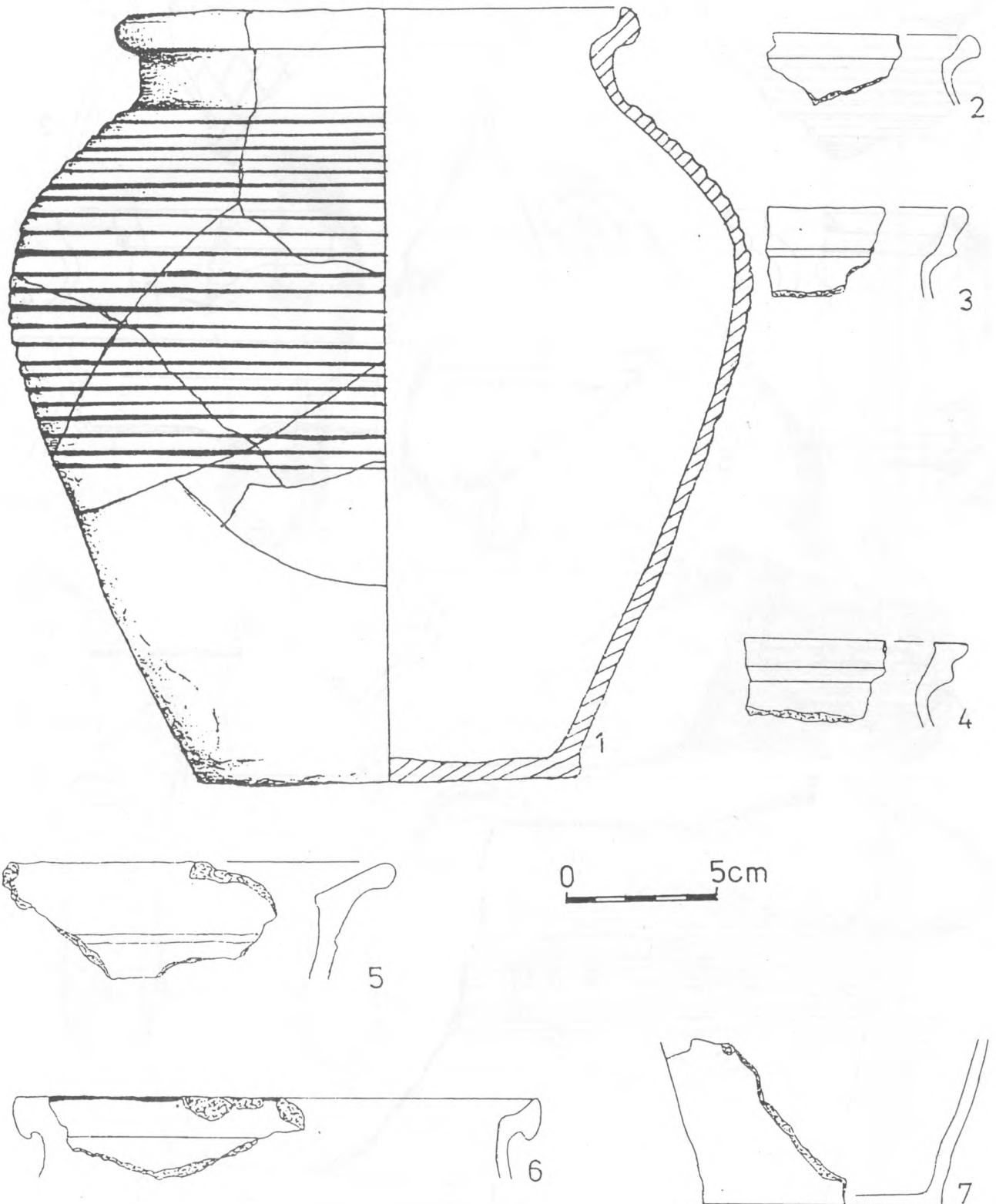
Ryc. 1. Gozdów, stan. I. Plan sytuacyjno-wysokościowy z lokalizacją wykopów badawczych.

lić związek pomiędzy obiektem mieszkalnym a kamiennymi murkami fundamentowymi.

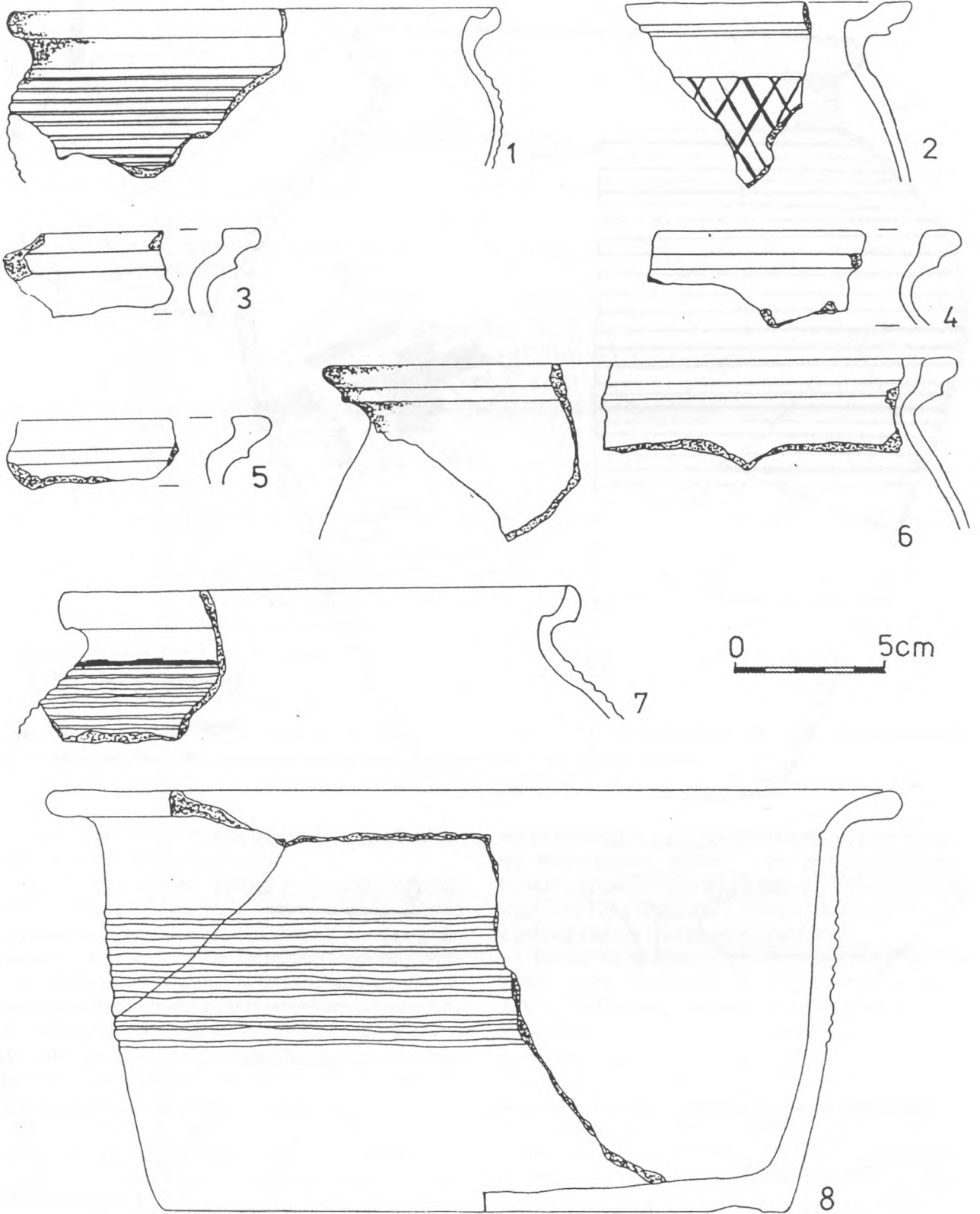
Materiały z obiektu 3 swoją chronologią obejmują okres od końca XIV po XVIII wiek (ryc. 2 i 3). Zabytki ruchome datowane na koniec XIV w. - XV w. są typologicznie mało zróżnicowane. Dominują fragmenty typowych dla tego okresu garnków, mis i dzbanów, przeważnie wykonanych z białej glinki i wypalanych w atmosferze utleniającej. Wyróżniono także sporą ilość fragmentów kafla garnkowych. Na uwagę zasługują liczne fragmenty wyrobów skórzaných, gdzie udało się wyróżnić i zrekonstruować fragmenty butów, pasów (ryc. 4) i odzieży. Zabytki datowane na XVI-XVIII wiek reprezentowane są przez fragmenty glinianych garnków, mis, dzbanów, pokrywek i patelni, wykonanych niemal w jednakowych proporcjach, wypalonych techniką redukcyjną jak i utleniającą, z typową dla tego okresu ornamentyką płytkich poziomych, pionowych lub różnokierunkowych żłobków i pasm, stempelkową oraz tzw. rybiej łuski. Często są przypadki glazurowania naczyń, głów-

nie na wewnętrznej powierzchni brzegów, o barwie żółtej, żółto-zielonej, zielonej i sporadycznie brązowej. Ponadto zarejestrowano dwa fragmenty kafla renesansowych oraz kilka fragmentów młodszych kafla płytowych z polewą zieloną i ornamentem roślinnym.

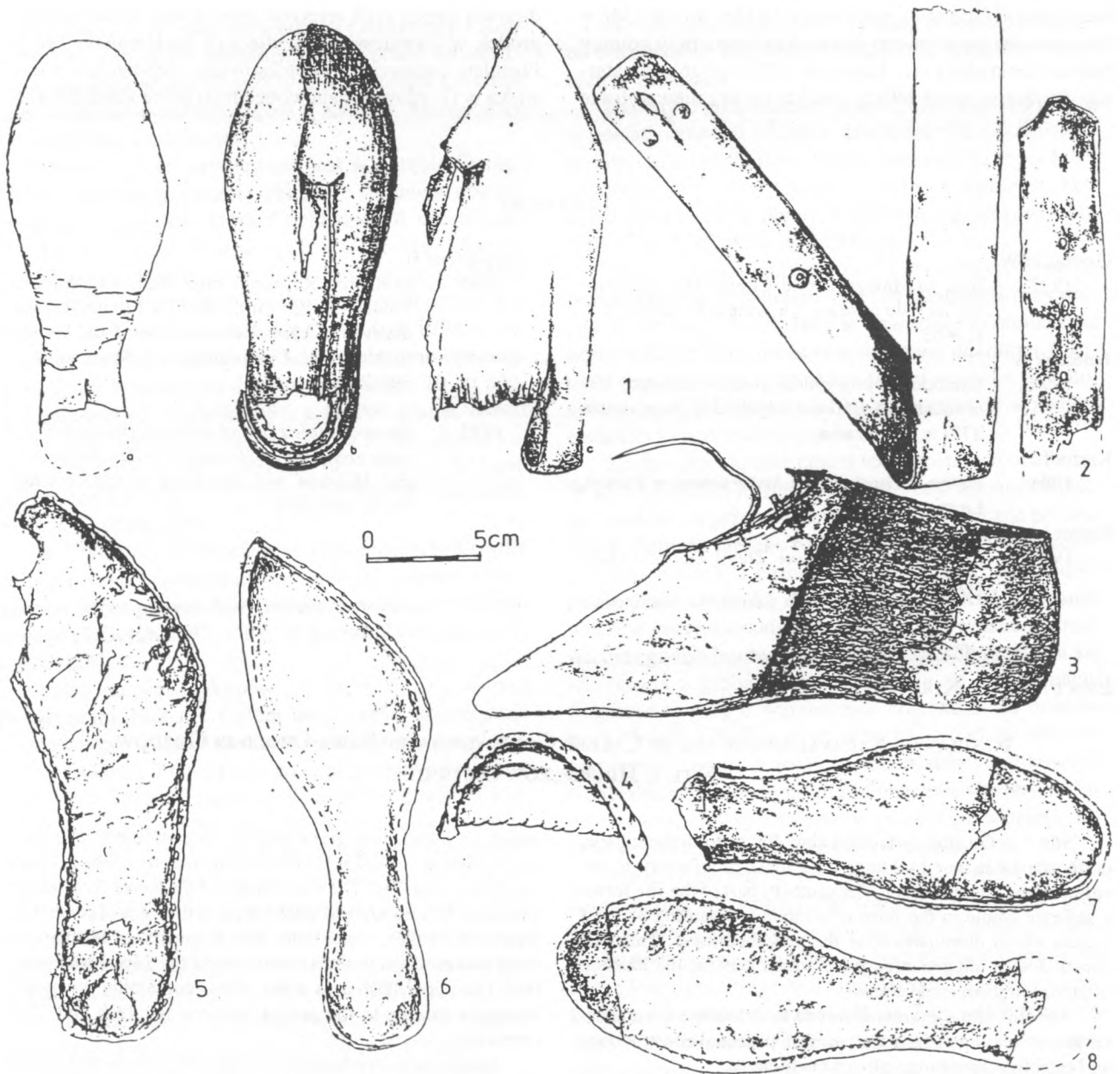
Można na podstawie dotychczasowych wyników badań ustalić, że obiekt w Gozdowie istniał od końca XIV do XVIII wieku. Na podstawie nasycenia zabytków późnośredniowiecznych w dolnych partiach obiektu, zaś materiałów datowanych na XVI-XVIII w. w warstwie zasypiskowej powstałej po pożarze obiektu, można się pokusić na hipotezę o dwufazowości budynku zniszczonego pożarem gdzieś na początku XVI wieku i odbudowanego wkrótce w tym samym stuleciu. Przemieszczenie zabytków, jak i w miarę jednolity układ warstw zasypiskowych wskazują, że proces ostatecznego zasypywania budynku był względnie krótkotrwały. Obiekt zatem mógł funkcjonować aż do XVIII w., a nawet do chwili postawienia przez Ulanowskich na początku XIX w. nowego dworu, do dziś istniejącego. Przykład tak dłu-

Ryc. 2. Gozdów, stan. I. Wybrane zabytki ceramiczne z wykopu I/1/ i obiektu 3.

Ryc. 3. Gozdów, stan.1. Wybrane zabytki ceramiczne z obiektu 3.

Ryc. 4. Gozdów, stan.1. Wybrane zabytki skórzane z obiektu 3.

giego zasiedlenia obiektu zarejestrowano m.in. we Wrzącej koło Sieradza, gdzie rodzina Grodzickich wyprowadziła się z drewnianego quasi-obronnego dworu na kopcu do murowanego dworu klasycystycznego dopiero w 1800r. (L. Kajzer 1996, s. 130-131).

Gozdów założony został na gruntach wsi Oborków, na temat którego pierwsza wzmianka pochodzi z 1444 r. (W. Czarnecki 1997, s.59). Pierwsza informacja źródłowa na temat Gozdowa pochodzi z 1439 r., zaś w 1548 r. Gozdów jest już miastem nowolokowanym przy granicy bełsko-chełmskiej (A. Janeczek 1993, s.106). Najstarsze, średniowieczne relikty obiektu należy niewątpliwie

łączyć z pierwszymi właścicielami wsi: rodami Siennickich a następnie Goździów, którzy byli właścicielami tej miejscowości jeszcze w połowie XVIII wieku.

Chociaż z terenu Polski znanych jest ponad sto obiektów określanych jako gródki stożkowate, bądź raczej dwory wznoszone na kopcach (L. Kajzer, A. Horonziak 1995, s. 76 ; H. Kočka-Krenz 1993, s. 293-299) z Polski środkowo-wschodniej znanych jest tylko kilka, zaś w południowej części tych terenów przebadany został jedynie gródek w Zawalowie, gm.Miączyn (A.Urbański 1985). Postulaty badawcze kompleksowego rozpoznania stanowiska w Gozdowie mają wobec tego pełne uzasadnienie.

LITERATURA

Czarnecki W.		Kočka-Krenz H.	
1997	Sieć osadnicza Ziemi Chełmskiej od połowy XIV do połowy XV wieku, RChelm., T.3, s. 9-63.	1993	From the Research into Medieval Wooden Tower Houses on the Polish Territories, [w] <i>Study of Medieval Archaeology, Lund Studies in Medieval Archaeology</i> , 13, Stockholm, s. 293-299.
Janeczek A.		Urbański A.	
1993	<i>Osadnictwo pogranicza polsko-ruskiego. Województwo bełskie od schyłku XIV do początku XVII w.</i> , Warszawa.	1985	<i>Sprawozdanie z badań wykopaliskowych na terenie grodziska stożkowatego w Zawalowie st.1, gm. Miączyn, woj.zamojskie w 1985 r.</i> (mps PSOZ Zamość).
Kajzer L.			
1996	<i>Wstęp do archeologii historycznej w Polsce</i> , Łódź.		
Kajzer L., Horonziak A.			
1995	<i>Budownictwo obronne Ziemi Dobrzyńskiej, Włocławek.</i>		

EWA PRUSICKA-KOLCON

RESULTS OF EXCAVATIONS OF THE SO CALLED CONICAL-SHAPED STRONGHOLD IN GOZDÓW, SITE 1, HRUBIESZÓW DISTRICT

Site 1 in Gozdów is located about 400 m from the village, north of post-manor buildings, at a loess promontory in the valley of the Huczwa river. The southern part of the site forms a separate whole in the form of a mound measuring 38 x 58 meters which dominates over the neighbourhood. This part constitutes an alleged stronghold which became the location of archaeological excavations.

The aim of the examination was to determine the character and chronology of the site, unearth potential constructions and establish the stratigraphy of the mound.

Six excavation trenches were set up of a total area of about 2 ares. The examination revealed the existence of rich settlements from the Neolithic to the modern times. As a result of the excavations three features from the Neolithic were un-

covered: an inhumation grave and two domestic pits. Additionally, relics of a dwelling feature set up directly on the primary soil were unearthed. The chronology of the lower level of utilisation of this feature was established on the basis of potsherds, fragments of tiles, metal items and fragments of leather clothing and ascribed to the second half of the 14th-15th centuries. The upper level was some debris containing moveable materials datable to the period between the 16th and 18th centuries.

Additionally, two foundation walls were uncovered, which were dated on the basis of a vessel found under the footing (foundation sacrifice?) to the 14th - 15th centuries. There was also an irregular fragment of stone flooring or some other form of ground paving.